

MŁODZIENIEC (814) *sb m*

młodzieniec (808), **młodzeniec** (5), **młudzieniec** (1), [**mładeniec**, **młodzioniec**];

młodzieniec : młodzeniec *GliczKsiąż* (12:1), *LubPs* (5:1), *KochZuz* (2:1), *Calep* (1:1), *SarnStat* (7:1);

młodzieniec : młudzieniec *Leop* (24:1; *Iob* 29/8).

-e- (811), -ę- (3); -ę- *Calag*, *KochFr*; -e- : -ę- *Leop* (24:1). ◇ *W N sg*: -ec (325), -eć (1); -ec : -eć *BierEz* (3:1). ◇ -ńc- (449), -nc- (39).

młó- (51), młó- (33); młó- *OpecŻyw* (10), *MurzNT* (3), *KochFr*, *KochWz*, *KochPieś* (2); młó- *OrzQuin*, *BiałKat*, *KochWr*, *GórnTroas*, *OrzJan*, *WyprPl*; młó- : młó- *Mącz* (27:3), *SarnStat* (3:5), *GosłCast* (4:19); a *pochylone*. ◇ *W N sg pierwsze e jasne* (*Cn e pochyłone*); *drugie e prawdopodobnie jasne* (tak w -ec). W przypadkach zależnych -e- (33), -é- (4); -é- *GórnTroas*, -e- : -é- *SarnStat* (2:1), *GosłCast* (15:2). ◇ młodzioniec z tekstu nie oznaczającego ó.

sg N młodzieniec (326). ◇ *G* młodzieńca (38). ◇ *D* młodzieńcowi (34), młodzieńcewi (3); -owi : -ewi *LibMal* (2 : 3). ◇ *A* młodzieńca (95). ◇ *I* młodzieńcem (31); -em (1), -(e)m (30). ◇ *L* młodzieńcu (13), młodzieńce (1); -u : -e *GliczKsiąż* (1:1; P3v). ◇ *V* młodzieńcze (32), młodzieńce (2); -cze : -ce *ForCnR* (2:1; A2v), *BielKom* (3:1; D6v). ◇ *pl N* młodzieńcy (82), młodzieńc(e) (1); -y : -(e) *BielKron* (11:1; 320v). ◇ *G* młodzieńców (58); -ów (4), -ow (2), -(o)w (52); -ów *MurzNT*, *SarnStat*; -ow *OpecŻyw*; -ów : -ow *Mącz* (2:1). ◇ *D* młodzieńcom (19); -om (1), -(o)m (18). ◇ *A* młodzieńce (47), młodzieńc(o)w (3), młodzieńcy (1); -ow *ReszHoz*; -e : -ow *BielSpr* (1:1), *SkarŻyw* (4:1); -e : -y *RejPos* (1:1; 266v). ◇ *I* młodzieńcy (9), młodzieńcami (1), młodzieńcami (1) *BielSpr* 41; -ami : -y *CzechRozm* (1:1). ◇ *L* młodzieńcoch (2) *FalZioł*, *RejZwierc*, młodzieńcäch (1) *CzechRozm*. ◇ *V* młodzieńcy (7). ◇ *du A* (*cum nm*) młodzieńcu (6), młodzieńca (1); -u *BierEz* Bv, *Leop Gen* 22/3, *BielKron* 12v, *BudBib Gen* 22/3; -u : -a *HistRzym* (2; 53, 132 : 1; 130v).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII w.* (z *Cn*).

1. Młody człowiek płci męskiej, chłopiec; *adolescens Murm*, *Mymer*¹, *Mącz*, *Calag*, *Cn*; *iuuenis Murm*, *Mącz*, *Cn*; *adolescentulus*, *ephebus Murm*, *Cn*; *caelebs Calep*; *iuuenculus*, *puber filius Cn* (798) : Młodzieniec nie był ożenik/ A o tymże wżyfłtko pilił. *BierEz* S, A4v, Bv [3 r.], F3, I3, I4v (13); [anjoł] z wielkim wesełijm (wziąwłły perłonę młodzięntza piękneho) w ocemgnieniu przed paⁿną [...] łtańał *OpecŻyw* 8; wśfedłły do grobu wzrzwały młodzięntza [Mar 16/5] śiedzącé^go na prawicy przyodziáneého biálym odzienijm *OpecŻyw* 165, [34]v, 35, 44v, 107, 134, 134v; Miły młodzieńce o czo mie pytałz/ radci wżitko powijem *ForCnR* A2v, kt, A2 [2 r.], A2v, A4, Bv (37); *PatKaz III* 153v; *Ephebus*. [...] Młodziyenyec około. xiiii. lat. *Murm* 46, 46 [2 r.]; *Mymer*¹ 21; *HistJóz* A3; *FalZioł* IV 3a, V [4]v, 5v, 54v; Więtfzą pocżciwołć maią mieć ci ktorzy młodzieńce vczą niż rodziczowie ich, bo rodziczowie tilko przyrodzenie dawaiaę, ale miłtrzewie cznoty y dobry żywot. *BielŻyw* 89, 27 [2 r.], 29, 36, 40, 50 (17); *BielŻywGlab nlb* 13, 14; *GlabGad* P8; ktorzy [Tatarzy] wżytki fą goli okrom młodzieńczow ktorzy telko dwa troki włofow na fkroniach zobudwu łthron zołthawiaiaę na znamię łwego panienłtwa *MiechGlab* 25; Przedmowa do wżytkich Młodzieńczow Polskich/ Zwłafzczą rodziczow Krakowskich. *KłosAlg* Av; *RejPs* 117; *LibMal* 1544/84, 88v, 1546/118, 1548/147; *RejJóz* D4, K3v, K7; Był thento lekarz Alexandrow iefzczę młodzieniec [*iuuenis*; byl barszo młody *HistAl* 1510/166]/ á we wżytkiey náuce lekarskiey dobrze doskonály *HistAl* E2v, E5v, K3v, L5v; *MurzNT*

38v, 91, 93v; *BielKom* D6v, F5, F5v [2 r.], F6, F6v, F7; co bárzo czyścycy możem o kázdem them rzec młodzyeńce/ ktory fie młodo żeni. *GliczKsiąż* P3v; Látác nye czynią nigdy człowyeká godnego ná małżeńftwo/ á zwłáfczá gdy yuż młodzienec będye w osminalcye ábo we dwádzyefcyá lat á trzydzyeści mu nye będye *GliczKsiąż* P4v, K6v, Lv, L2, M7v [2 r.], Nv (12); *LubPs* P5v, Sv, hh3v [2 r.]; *KrowObr* 59v; *RejWiz* A5v [3 r.], A6 [5 r.], A6v [2 r.], A7 [3 r.], A7v (143); Vyżrzawífy mie młudzieńcy [*iuvenes*]/ krili fie przedemną *Leop Iob* 29/8, *Gen* 14/24, 21/20, *Ruth* 3/10, 1.*Reg* 25/5, 30/17 (20); *KochZuz* A3, A4, A5; *RejFig* Bb5v, Dd3; *RejZwierz* 8v, 15v, 75v; *BibRadz* I *7v, *Gen* 4/23, *Iud* 14/10, 1.*Par* 12/28, *Ier* 11/22 (15); *OrzRozm* H2, M3v; iż od tey dzyeweczki Sary vdawił dyábeł fiedm młodzyeńcow/ kázdego z nich pirwífzey nocy ná pokládániu/ ktorykolwiek z nią brał flub. *BielKron* 97v; pofláá zá nim fyná młodego w leciech [...] Młodzyenec fyn krolowey goniąc Cyruflá/ nádiechał mieyfce gdzye woýfko lezáło Cyruflowo *BielKron* 112v; Młodzyeńce áż we XXXIII lat święcono. *BielKron* 150; iż tho [...] fpráwá iedno Duchownych/ á thych kthorzy zniewieściáým chcá mieć Krolá Młodzieńcá czyftego thák iáko fámi fá. *BielKron* 306v, 12 [2 r.], 12v [2 r.], 22, 24, 25v (64); *KwiatKsiąż* C4, D3v, E3; *Iuvenis est quidem sed maturissime iudicat*, Iefzcze w prawdzie młodziencem yeft/ ále ták bácźnie y rozumnie mówi/ by mu było fto lat. *Mącz* 211d, 3c, 71c, 71d, 72a, 78b (30); *SienLek* 34 [2 r.]; iż niemiáło iuż być ná fwiecie/ nicz báczniefzego/ nic czudniefzego/ nic dobrotliwiefzego/ nic godniefzego miłóści/ nád tego młodzieńcá. *GórnDworz* M8, M8v, Aa4v, Aa5v, Dd7v; *HistRzym* 4, 4v [3 r.], 5, 5v, 53 (18); *RejPos* 2v [2 r.], 22v, 144v, 149 [2 r.], 221 (15); *BiałKat* 361; *BielSat* C4; *GrzegŚm* 8; *KuczKat* 435; *RejZwierc* 21, 34, 126, 149, 164 (11); *BielSpr* 3, 7, 41; *BudBib Gen* 22/5, 12, 25/27, 37/2, 41/12 (31); Bo był [*St. Murzynowski*] młodzienc nie ledáiáko więzyku Greckiem vczony *BudNT przedm* c2v, *Mar* 16/5, *Act* 23/17, 18; *CzechRozm* 46, 48, 130v [2 r.], 252, 253; *KarnNap* G; Przydano też Kántory/ ktorziby młódzieńce [*iuventutem*] w náuce Muziki/ y w infzych náukách Máthemátyckich ćwiczyli *ModrzBaz* 132, 13v [3 r.], 15, 23v, 31v, 110 (13); *Calag* 303a; A fluząc żołnierfká iuż młodziencem/ z woýfkiem Perfkim afz do Kálcedonu záfzedł. *SkarŻyw* 74; iuż nie ściągáy ręki twey ná młodzieńcá [*super puerum*; ná dziećię *WujBib Gen* 22/12]/ á nic mu nie czyn: poználem ifz czćifz P. Bogá/ a nie żáłowáeś iednego fyná twego dla mnie. *SkarŻyw* 286; ieden nabożny człek przez chłopię pofláł mu żywności dwa kófyki. ále on młodzienc [...] tylko drugi oddáł. *SkarŻyw* 325; Wyrozwfzy z pácholát/ rofl w wielkich cnotách młodzienc *SkarŻyw* 516, 14, 35, 50 [2 r.], 55, 56 (77); *MWilcHist* C; *StryjKron* 135, 607; *ReszHoz* 134, 135, 139; *WerGośc* 230 [2 r.], 231 [2 r.], 255; *WerKaz* 281, 296; *BielSjem* 21, 22; *ArtKanc* J18v; *BielRozm* 22, 27, 28; *KochWr* 38; *PaprUp* G3v; *Calep* 484b; *Phil* C2 [2 r.], C3, D3, E2, Q4; Cud ieden/ pánná śmiáá/ młódziénec lękliwy. *GórnTroas* 74; Iam wprawdzie sílá czytał/ á iefczem więcéy będąc młódziencem flychał *OrzJan* 25; *WyprPl* A3v; *LatHar* [+9], 268, 271, 535, 656, 708; A gdy to flowo młódzienec [*adulescens*] vflýfzał/ odfzedł fmutny: ábowiem miał máiętności wiele. *WujNT Matth* 19/22; Iáko ániól Rápháel názwan iefł młodziencem *WujNT* 116, *przedm* 38, *Matth* 19/20, *Mar* 14/51 [2 r.], 16/5, *Luc* 7/14 (21); gdyż przez młódziénce [*adolescentibus JanStat* 1083]/ ze wśi od włáfnych rodziców odchodzącé/ wśi bywáią fpuftofzoné *SarnStat* 200, 200, 199, 660 [2 r.], 919 [2 r.], 1263; *KmitaSpit* B4; Y pímo mowi: Słuchay milcząc/ á wftyd tobie przyczyni boiáźni Młódzieńcze *SkarKaz* 42b; Dotkni fię ręká fwoią tych mar/ tych złych nálogow moich

[...] zawałay ná mię: Młodzieńcze wftań [*Luc* 7/14]. niech ftóra w złościách odmłodnie dużá moiá *SkarKaz* 387b, 80a, 121b [2 r.]; *CiekPotr* 3, 9 [2 r.], 22, 67, 68, 69 (9); *GosłCast* 6, 7, 12, 14, 15 (23); *SkarKazSej* 668a; *KlonFlis* H4v; *KlonWor* 59, 60, 71; *PudłDydo* B3v; *ZbylPrzyg* A3, A4v [2 r.], B4; [młodziońcy też w zacnych vbierzach y fzáthach *BibRadz* 1.*Mach* 14/9].

W połączeniu z imieniem lub nazwiskiem [imię lub nazwisko + młodzieniec (15), młodzieniec + imię lub nazwisko (12)] (27): srebra polschoftha fkoycza przełz quarthi vkradł a ono zidovi flomye mladzienczevi za 12 grofchi przedał *LibMal* 1550/153, 1544/91; *RejJóz* A4v, B8; Antyoch młodzieniec [iunior] piśał do Ionátaná *BibRadz* 1.*Mach* 11/57, *Ez* 30/17; dwa młodzyeńcy vrodziwi Strułowicowie Szczęfny á Iurek/ odłączywłzy fie od woýfká/ fźli w kozáctwo do Wołoch *BielKron* 402v, 130, 297, 341v; *OrzQuin* Aa5; *RejZwierc* 97; *BudBib* 1.*Reg* 2/26, 3/1; *BiałKaz* E; tráfił fię do tego młodzieniec Boży Bonifácyufz/ y ciełzyl iá słowy iako mogł. *SkarŻyw* 496, 368, 414, 451; *StryjKron* 125; Tę dwa młodzieńcy miłowáli/ Strato/ y Káliſthenes. *KochWz* 137; Kato młodzieniec ćwicząc fie w wymowie Philozophiey/ wielkiego milczenia vżywał. *Phil* G, F2; *LatHar* 585; *WujNT* 514; *CiekPotr* 83; *SkarKazSej* 667b; [ábowiem gdy iuż z wielkiem grzmothem [buława] wpádłá miedzy nie/ niektory Dybreńki młádeniec wźiał iá ná tarcz *BarlBaz* 196].

W połączeniach szeregowych (8): *LubPs* ff3v marg; *RejWiz* 82v; Niezlitował fię nád młodzieńcem [adulescentis]/ áni nád pánną/ áni nád fthárcem/ więc áni nád zgrzybiáłym: ále włfyfthkie wydał w ręce iego. *Leop* 2.*Par* 36/17; *BibRadz* *Ios* 6/21; ktorých [łupów] dofyc nábráli w mieſcie/ ták fkarbow iáko zacnych pań/ pániem/ álbo młodzyeńcow. *BielKron* 55; *BudBib* *Ps* 148/12; *BudNT* *Act* 2/17; Goſpodárſtwo/ to álbo przy Pániey/ álbo v wdowcá/ bądź y v rządneho młodzieńcá/ zależy na rządną Dworę *GostGosp* 128.

W przeciwstawieniach: »młodzieniec ... stary (2), baba, staruszek« (4): *FalZioł* V 54v; Stáry iáł wyfkákováć/ á młodzieniec zdychał *RejFig* Dd3; Cudniéyci będzie przáść kądziél/ niź w wiencu Siedzieć zá ftołem/ bábie przy młodziencu. *KochPieś* 23; Ty [*Fortuno*] ftáruſzki żywiſz/ młodzieńce połykałz *RybGęśli* Bv.

W porównaniach (4): Stárzy [...] Káždy iáko młodzyeniec idzye podrygáiąc. *RejWiz* 25v, 20; Iáka iefť iábłoń miedzy drzewy leśnymi/ thákić iefť namileyſzy moy miedzy młodzieńcy [sicut malus inter ligna silvae sic dilectus meus inter filios] *BibRadz* *Cant* 2/3; On ná ten głoś porwał fię iáko młodzieniec [...] ożył práwie duch iego/ y ciáło láty zprochniáło nową moc vczuło. *SkarŻyw* 113.

W charakterystycznych połączeniach: młodzieniec cnotliwy (5), (za)cny (6), cudny (4), czysty, dobry, duży, gniewliwy, godny, krasny (3), miły (16), nadobny, obyczajny (2), piękny (3), poczciwy (uczciwy) (5), swowolny (5), szlachetny (4), śliczny, urodziwy (2), wstydlivy, wyborny, znamienity.

Wyrażenia: »w leciech młodzieniec« (1): Był ten to Roboas álbo iáko inſzy mowiá Iobas w leciech młodzieniec [aetate adolescens; młody był wlyeczyech *HistAl* 1510/525] *HistAl* N.

»młodzieniec w [ilu] leciech, lat« (2:1): ktory vmárł łońſkiego roku młodzieniec w ſzeſćinaſcie lećiech *BielKron* 238, 211v; [*Scipio*] młodzienecz we dwudzieſtu leciech/ y we cztherzech *Górndworz* Aa.

»młody (a. młodziuchny) młodzieniec« (2): vrina namieniona w młodym młodzieńcu: ktory ma czternaſcie lat: albo mnief. Vftawiczną á łożną niemocz ſwiadczy. *FalZioł* V 4c; vyrzał

one⁸⁰ w kościele Bożym ławne⁸⁰ káznodzieię Fráncífzkanow Bernárdyná/ iefzczę młodziuchnym młodzińcem *SkarŻyw* 311.

Szeregi: »człowiek albo młodzienciec« (1): a oglądáy człowieka albo młodzięntza nádobného/ niewinną krwią obláného *OpecŻyw* 131.

»dzieci (a. dziatki) i (abo, a) młodzięncy; dziecię albo młodzienciec« (9:1): siłá ználaflby tákowych dzyeći y młodzięncow ktorzyby fie rádzi wczyli *GliczKsiąż* M7v; *Leop Ier* 9/21; *BielKron* 260; Iákie ftáránie ma być/ około dobrego ćwiczenia dźiatek/ y młodzięncow [*puerorum ac iuvenum*]. *ModrzBaz* 9v, 4, 11v, 13v, 53v; powiáda/ ifz kościoł S. po włzytkim świećie/ gdy ma chrzcíc dziatki ábo młodzięnce/ nie bez przyczyny nád nimi/ niźli wnidą wtaiemnicę odrodzenia/ wyklinánia Czártá/ y tchnienia vżywa. *SkarŻyw* 91; *SkarKazSej* 706a.

»(tak) młodzienciec, (abo, jako) dziewczka (a. dziewczeczka); ani młodzienciec ani dziewica« [*szyk* 3:1] (3:1): Przytim fie też godzi wiedzieć znamię nie czałosci młodziencza abo dziewczki *GlabGad* N8v; *LubPs* gg5; áni wychowálám młodzięncow/ áni podwyżylám dziewic [*iuvenes ... virgines*]. *BudBib Is* 23/4; Ták dźiówká iáko młodzienciec/ Nie próś mię nikt o mój wieniec *KochPieś* 64.

»młodzięncy i mężczyzna« (1): Bázyliíffa pánienki y białe głowy: á Iulianus młodzięnce y mężczyznę Pánu Bogu pozyfkuiąc. *SkarŻyw* 178.

»(tak) młodzięncy, (i, jako i) panny (a. panienki, a. panienczki); młodzienciec i panna« = *virgines et adulescentes a. iuvenes Vulg*; *virgines et pueri PolAnt* [*szyk* 5:5] (9:1): Czyńcye młodzięncy/ pányenki chwałę Pánu fwemu *LubPs* ff3v; *RejWiz* 26; *Leop Ier* 1/18, *Am* 8/13; Náóftátek y dzyatki á ludzye młodzi tak młodzięncy iáko y pánienki niech to łobie dobrze wwaźaią *RejPosWstaw* 42; *BudBib 1.Mach* 1/27; rodzicom nie ná to lámo pátrząc potrzebá/ áźby fie co nierządnie/ miedzy pánienczkámi y młodzięncy ftáło *CzechRozm* 131; *SkarŻyw* A5v; Miecćie kwiatki ná ten grób/ pányny/ y młodzięncy *KochFr* 83; *SkarKaz* 208a.

Przen: Ciało w znaczeniu 'siedlisko żądz, zmysłowości' (w nawiązaniu do *Luc* 7/14) (5) :

Szereg: »młodzienciec a (to jest) ciało« (5): Ale fie ocuć nędzniku á ocuć/ Poki do końcá nie obumrze ten fwowolny młodzięnic twoy á to márne ciało twoie *RejPos* 223v, 223, 223v [3 r.].

2. *Kawaler, człowiek nieżonaty; caelebs Calep* (2) : iźby włsytycy młodzięncy łpokoleniá Dáwidowego albo Iuda iego dziada/ tak ftarzy iako młodzi (ktorzi ieffczę w manželstwie nie byli) przifli do kołciola *OpecŻyw* 4; *Caelebs* – Mąż bez zoni albo zona bez meza, młodzienciec. *Calep* 147b.

3. *Młody służący, pomocnik* (14) : *Abráhám* [...] ofiedłá ofłá swoiego/ poiáwłfy z łobą dwu młodziencu [*duos iuvenes*]/ y *Izááká* fyná swoiego. [...] *Pothym* dniá trzeciego [...] rzekł do fluzebnikow swoich. *Leop Gen* 22/3; *Kucharzow Mistrzow* 4. [...] *Młodzienczow Kucharzow*. 2. *WyprKr* 126; S trefunku młodzienciec ieden łtoiąc v fluzby łklenicę kołztowną kryfztałową łtlukł. *RejZwierc* 81v; *BudBib Gen* 18/7, 22/3, *Ruth* 2/6, 2.Reg 4/12.

młodzienciec czyj [w tym: *pron poss* (5), *ai poss* (1)] (6): Tákież ofzczyrce bezzeńcy/ Włzytko to náłzy młodzięncy/ *Pijanice kołterowie* [...] Ci łą włzyfcy w náłzey [*pokusy*] rocie *BielKom* D2v; Y rzekł *Bohá*z młodzięncowi fwemu [*puero suo*] przyftáwowi nád żeńcámi/ czyiá to dziewczká? *BudBib Ruth* 2/5, *Gen* 22/5, *Ruth* 2/9, 15, 2.Reg 9/9.

W połączeniu z imieniem (1): Y zawałał krol do Ciwy młodzieńcá Saulowego [puerum; słuĝi WujBib] BudBib 2.Reg 9/9.

Synonimy: 1. chłopieczek, chłopiaszek, chłopiąteczko, chłopiątko, chłopiec, chłopieczek, chłopię, młokos, okrzos, syn, szpiczak, wyrosłek; 3. chłopiec, pacholę, słuĝa, słuĝący.

Cf **MŁODY**, **MŁODZIC**, [**MŁODZIEC**], **MŁODZIENIC**, **MŁODZIK**, **MŁODZION**, **MOŁODZIEC**